

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet Bilinci ve Eğitimi

Disaster Awareness and Education in Social Studies Textbooks

Dr. Öğr. Üyesi Yavuz DEĞİRMENCİ
Bayburt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD
ydegirmenci@bayburt.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Memet KUZHEY
Bayburt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD
memetkuzey@bayburt.edu.tr

Arş. Gör. Okan YETİŞENSOY
Bayburt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD
okanyetisensoy@bayburt.edu.tr

Atf: Değirmenci, Y., Kuzey, M. ve Yetişensoy, O. (2019). Sosyal bilgiler ders kitaplarında afet bilinci ve eğitimi. *E-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 33-46.

Gönderi Tarihi: 12.07.2019

Kabul Edilme Tarihi: 27-09-2019

DOI: 10.30900/kafkasegt.591345

Özet

Bu araştırmanın amacı, yenilenen sosyal bilgiler ders kitaplarının afet bilinci ve eğitimi açısından incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda 2018-2019 eğitim-öğretim yılında kullanılmakta olan 4-7. sınıflar sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan metin ifadeleri ve kullanılan görseller afet bilinci ve afet eğitimi açısından incelenmiştir. Araştırmada nitel yaklaşımlardan birisi olan doküman inceleme deseni kullanılmıştır. Dokümanlardan elde edilen veriler ise içerik analizine tabi tutularak yorumlanmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, ders kitaplarında afetlerle ilgili çeşitli görsellere ve metinsel ifadelere yer verildiği, kullanılan bu görsel ve metinsel ifadelerle bireylerde bir afet bilinci ve farkındalığının oluşturulmak istendiği gözlenmiştir. Bununla birlikte ders kitaplarında afetlerle ilişkili olarak kullanılan metin ve görsellerin 4. 5. ve 6. sınıf düzeyinde çoğunlukla insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında yer alırken, 7. sınıfta küresel bağlantılar öğrenme alanında yer aldığı tespit edilmiştir. Ayrıca ders kitaplarında genellikle ülkemizde ve dünyada sıklıkla görülen afet türlerine yer verildiği, bu afet türleri içerisinde depreme daha fazla vurgu yapıldığı belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Afetler, afet bilinci ve eğitimi, ders kitapları.

Abstract

The purpose of this study is to examine the revised social studies textbooks in terms of disaster awareness and disaster education. For this purpose, the text expressions and images included in the 4, 5, 6 and 7-grade social studies textbooks used in the 2018-2019 academic year were examined in terms of disaster awareness and disaster education. In the research, document analysis pattern which is one of the qualitative approaches was used. The data obtained from the documents were interpreted through content analysis. Findings of the study show that various visuals and textual expressions related to disasters were included in the textbooks and with these visuals and textual expressions a disaster awareness was wanted to be created in individuals. In addition, while text and images related to disasters in the textbooks are mostly found in the learning area of people, places, and environments at the 4th, 5th and 6th-grade levels, they are found in the area of global connections in the 7th grade. Moreover, while textbooks generally include the types of disasters that are frequently seen in our country and in the world, it is seen that there is more emphasis on earthquakes among these types of disasters.

Keywords: Disasters, disaster awareness, and education, textbooks.

GİRİŞ

Bilim ve teknolojide yaşanan hızlı değişimler, bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçları eğitimden beklenen rolleri doğrudan etkilemektedir (MEB, 2018a). Eğitim alanındaki gelişmelerin yanı sıra Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi ve Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliliğini Geliştirme Projesi gibi etkenler de eğitimi çağa göre yeniden dönüştürmek, geliştirmek ve verimliliğini artırmayı bir zorunluluk olarak ortaya çıkartmaktadır. Çağın gereksinimlerine göre toplumun ihtiyaçları ve bireyin sahip olması gereken nitelikler ders kitaplarını sürekli güncellemeyi gerekli kılmaktadır. Ders kitapları bu özelliğiyle çağın bilgi, teknoloji ve eğitim anlayışını yansıtmaktadır (Küçükahmet, 2011). Ders kitabı, Talim ve Terbiye Kurulunca, örgün ve yaygın eğitim ve öğretim kurumlarında okutulması uygun bulunan (MEB, 2011) kitap şeklinde tanımlanır. Ders kitabı bir dersin öğretim programının amaçlarına, kazanımlarına, becerilerine, kavramlarına, değerlerine, öğrenme alanlarına, öğrenme-öğretme yöntem ve tekniklerine, ölçme-değerlendirme yaklaşımına ve ders konularına göre hazırlanmış temel bilgi kaynağıdır. Yani sürekliliği, doğruluğu, değişkenliği tartışılabilen bir olgu olan bilginin yanı sıra görsel, algısal, ussal ve zihinsel kazanımların toplamının işaretidir (Demirel, 2007). Toplumlar buldukları çağda nasıl bir insan tipi ve bu insan tipini nasıl bir eğitim anlayışıyla yetiştireceklerini öncelikle öğretim programları ile belirlemektedirler. Bu program değişiklikleri ders kitaplarının yeniden yazımını gündeme getirmekte ve ders kitapları bu programlar esas alınarak yazılmaktadır. Böylece ders kitapları eğitimin vazgeçilmez bir materyali haline dönüşürken öğretmen ve öğrenciler için de bir başvuru kaynağı olmaktadır.

Ders kitapları öğretmenler ve öğrenciler tarafından en çok kullanılan basılı materyaller arasında yer alır (San, Govindan ve Radhakrishnan, 2018; Hanifa, 2018). Ders kitapları öğretmenlere, öğrenciye öğretmede daha sistematik bir akış sunarlar ve öğretme ve öğrenme etkinliklerini en iyi şekilde yerine getirmeyi amaçlarlar. Ders kitapları, etkinlikleri bir sıra ve düzen içerisinde organize etmesi, ana kaynak özelliği taşıması, öğrencilerin gelişmelerini rahat bir şekilde takip etme imkânı sunması ve öğrencilerin değerlendirmesinde tarafsız bir ölçüt oluşturması açısından öğretmenlere büyük kolaylık sağlamaktadır (Sever, 2010). İnsanlar, nesnelere uyum sağlama veya mücadelesi sürecinde doğal olayların sebep olduğu yıkıma maruz kalabilmektedirler. Bu durumun önlenmesi; insan eliyle olmayan sel, fırtına, deprem, dolu vb. felaketlerin her birini oluşturan doğal afetler (TDK, 2011) ile beşeri faaliyetleri sonucunda oluşan sosyal ve teknolojik afetlerdeki bilinç düzeyine bağlıdır. Buradaki afet bir olayın kendisi değil, bu doğal veya beşeri olayın insana verdiği zarar (Özey, 2011) şeklinde ifade edilebilir. Afetler bu özelliği ile hem Türkiye’de, hem de diğer ülkelerde yaşamı çeşitli açılardan tehdit eden bir olgu olarak güncelliğini her zaman korumaktadır (Yontar, 2016). Sosyal (açlık, kıtlık, savaşlar ve soykırımlar, susuzluk, göçler ve mülteciler vb.) ve teknolojik (maden kazaları, sanayi kazaları, demir, kara ve havayolu kazaları, biyolojik, kimyasal, nükleer kazalar gibi) afetler geçmişten günümüze insanlığı tehdit etmeye ve olumsuz olarak etkilemeye devam etmektedir (Özey, 2011).

Afetler toplumun sağlıklı bir şekilde işleyişini kesintiye uğratmakta, ekonomik ve sosyal yönden sebep olduğu zararların yanında da toplumda psikolojik yönden derin izler bırakmaktadır. Afetler büyük ölçüde karşı konulamaz doğa olayları olsa da, insan ve toplum açısından oluşturduğu yıkımları sistemli bir şekilde kazandırılan afet bilinci ile en aza indirmek mümkündür. Nitekim bilinç, bir toplumda afet direncinin geliştirilmesinde önemli bir bileşen görevi görmekte (Clerveaux ve diğ., 2010) bireylerin olası afetlere karşı gerekli hazırlıkları yapmalarına, afet anında kendisi ve çevresi için en doğru kararları vermelerine ve afet sonrasında da gerekli iyileştirme çalışmalarında etkin olarak yer almalarına, kısacası afetlerin potansiyel etkilerini en aza indirmeye katkı sunmaktadır. Bu bilincin oluşturulmasında ise erken yaşlardan itibaren verilen afet eğitimi önem taşımaktadır (Musacchio ve diğ. 2016; Komac, Zorn ve Ciglic, 2013). Nitekim eğitim yoluyla halkın bilinçlendirilmesi felaket riskinin azaltılmasında temel olarak kabul edilmektedir (Ardalan, vd., 2008). Davis ve diğ., (2003) afetlerin zararlarını azaltmada ve toplumu afetlere karşı hazır hale getirmede afet bilincinin kazandırılmasının önemine değinmekte, bilincin artırılmasında okullarda çocuklara verilen eğitimin önemli olduğuna ve çocukların coşkulu yapılarıyla öğrendiklerini başta ebeveynleri olmak üzere kademeli olarak toplumun tüm seviyelerine yayabileceklerine vurgu yapmaktadır. Ayrıca toplumun afetlerle ilgili bilincini artırarak afetlerin yıkıcı sonuçlarını hafifletebilecek ve toplumun bütün kesimlerini kapsayacak afet bilinçlenmesi programlarının gerekliliğine dikkat çekmekte, toplumun afetlerle ilgili bilinçlenmesi ile afetlerin zararlarının azaltılması arasındaki ilişkiyi Şekil 1 ile tarif etmektedir.

Şekil 1. Afet Bilincinin Geliştirilmesi (Davis ve diğ., 2003)

Şekil 1 incelendiğinde afet bilinçlenmesinin afete karşı dirençli bir toplum inşa etmede oynadığı kritik rolün vurgulandığı ve bunda toplumun katılımın önemine dikkat çekildiği görülmektedir. Okullar ise toplumsal dönüşümün sağlayıcısı olmaları itibarıyla bu bilinçlendirme sürecinin merkezi olarak görülebilir. Dolayısıyla okullarda verilen afet eğitimi öğrencilerin afet bilincinin artırılmasına olumlu yönde katkı sunmakta (Kurita ve diğ., 2006; Clerveaux ve diğ., 2010) ve bir toplumun afetlere karşı dirençli hale getirilmesine doğrudan etki etmektedir.

Çocuklar gelişimsel özelliklerle itibarıyla yetişkinlere göre daha savunmasız olduklarından afetlerle başa çıkma konusunda da zayıftırlar. Nitekim Dünya genelinde çocuklar afet durumunda en çok risk altında bulunan gruplardan birisi olarak kabul edilmekte ve çocuklara erken yaşlardan itibaren afet eğitimi verilmesinin önemine vurgu yapılmaktadır (Peek, 2008). Çocukların ve gençlerin ailede, okulda ve toplumda karşı karşıya oldukları risklerin bir bölümünü en aza indirmeye katkı sunması muhtemel afet hazırlık çalışmalarında bulunmalarının sağlanması dikkate alınması gereken önemli bir nokta olarak görülmektedir. Afet riskini azaltmaya yönelik içeriğin okul müfredatına dâhil edilmesi ise çocuklara ulaşmak için mükemmel bir yoldur (Peek, 2008). Nitekim uluslararası birçok örgütte belirli bir program dâhilinde formal yollardan verilen afet eğitiminin önemine vurgu yapmakta ve bunun informal ve yaygın eğitimle desteklenmesi için çalışmaktadır. Birleşmiş Milletler Doğal Afet Zararlarının Azaltılması Stratejisi (UNISDR) öncülüğünde yayınlanan ve afetlere karşı dirençli toplumlar inşa etmeyi amaç edinen 2005-2015 Hyogo çerçeve eylem planı ile okullarda verilen afet eğitiminin kritik önemi ile afet riskini azaltmaya yönelik içeriğin okul müfredatlarına dâhil edilmesinin gerekliliğine değinilmiştir (Unisdr, 2007). Bunun dışında UNESCO gibi örgütlerce de desteklenen “Afet Risklerinin Azaltılması Okulda Başlar” gibi kampanyalarla da afet eğitiminin önemi ve okul müfredatlarının afet eğitime yer verecek şekilde geliştirilmesinin önemi vurgulanmıştır (Unisdr, 2006). Dolayısıyla afet bilinci ve eğitiminin bireylerde yer edinebilmesi adına erken yaşlardan itibaren okullarda verilen eğitimin önemli olduğu söylenebilir.

Birçok ülke de bu çalışmaların etkisiyle afet eğitimi belirli bir program kapsamında ders müfredatlarına dâhil etmiş ve uzun vadede olumlu sonuçlarla karşılaşmıştır. Örneğin Mamon ve diğ., (2017) Filipinlerdeki lise öğrencilerinin afetlere karşı hazırlık, bilgi ve bilinç gibi özelliklerini değerlendirmeye yönelik gerçekleştirdikleri çalışmalarında lise öğrencilerinin afetlerle ilgili bilgi, hazırlık, uyum sağlama ve farkındalık gibi özelliklerinin yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çalışmada bu olumlu sonucun oluşmasında Filipinler Eğitim Bakanlığının Filipin felaket riskinin azaltılması ve yönetim yasasını (DRRM Yasası) okul müfredatına ve diğer eğitim programlarına entegre etmesinin etkili olabileceği belirtilmiş ve okullarda afet eğitiminin önemi vurgulanmıştır. Benzer bir çalışmada ise Adiyoso ve Kanegae (2012) Endonezya’da 2009 yılından itibaren okul programlarına dâhil edilen okul temelli afet hazırlığı programının etkisini ölçmeyi amaçlamış ve okullarda uygulanan afet eğitimi programlarının öğrencilerin bilgi, afete hazırlık, bilinç ve risk algısı gibi özelliklerine olan etkisini test etmiştir. Çalışma sonucunda okul müfredatlarında uygulanan afet eğitiminin öğrencilerin bilgilerinin ve risk algılarının artırılması ile bireysel ve okul bazında afetlere hazır hale gelmede etkili olduğunu belirlenmiştir.

Bütün bu çalışmalar eğitimin afet bilinci oluşturma ve afetlerin yıkıcı etkilerini azaltmada etkili sonuçlar almanın en önemli öğelerinden birisi olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Çocuklara erken yaştan itibaren afetlerin ne olduğu ve afetlerin birey ve toplum açısından teşkil ettiği tehditler, kendi toplumlarında ne gibi doğal afetlerle karşı karşıya gelebilecekleri, afetlere hazırlanma ve bu yolla afetlerin potansiyel tehlikelerini en aza indirme konusunda neler yapılabileceği konularında bilinç aşılama okullara ve eğitimcilere büyük rol düşmektedir (Adiyoso ve Kanegae, 2012). Ancak görev sadece okul ile sınırlı kalmamalı ve okul sınırlarını aşarak toplum ve aile ile bütünleşmelidir. Aile ve toplum katılımının rolü, afet eğitiminin geliştirilmesinin yanı sıra sürdürülebilirliği için de önemlidir (Takeuchi ve diğ., 2011).

Günümüzde afet eğitiminde ders kitapları, tatbikatlar, akıllı tahtalar, internet, farkındalık aşılama broşür ve kitapçıklar, hikâye gibi edebi türler, oyunlar, yazı yazma ve resim çizme yarışmaları, drama, internet videoları, vs. işe koşulabilir. Bunların yanında son yıllarda teknolojinin sağladığı olanaklarla beraber afet eğitiminde kitlesel çevrimiçi açık kurslar (Rothkrantz ve Fitriane, 2018), elektronik formatta desteklenen çeşitli oyunlar (Clerveaux, ve diğ., 2010, Jannsen, 2012), online atlaslar (Battersby ve diğ., 2011) gibi araçların da kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca son zamanlarda birçok ülkede yaygın eğitim tarzı uygulamalar vasıtasıyla okulların çocuklara, kendilerini ve başkalarını afet durumlarında nasıl koruyacaklarının öğretildiği görülmektedir. Afet eğitimi destekleyen ve doğal afetlerle ilgili bilinci arttırmaya yönelik gerçekleştirilen bu farklı yaygın eğitim uygulamalarına kurslar, bilinç artırıcı etkinlikler, yayınlar, çalıştaylar ve seminerler, gösteriler, sergiler ve simülasyonlar, son zamanlarda internette de mevcut olan çeşitli oyunlar, gönüllü aktiviteler yoluyla sağlanan eğitim faaliyetleri örnek olarak verilebilir (Kecic ve Milenkovic, 2016). Ülkemizde ise afet bilincinin geliştirilmesine yönelik benzer afet eğitimi uygulamalara rastlanılsa da, gerçekleştirilen çeşitli çalışmalarda okulların olası afetlere karşı hazır olmaması (Özmen, 2006), öğretmenlerin afet eğitimi konusunda yetersiz bilgiye sahip olmaları ve derslerinde afet eğitime yeterince yer verememeleri (Buluş-Kırıkkaya, ve diğ., 2011) gibi sorunlarla karşılaşmış, bunun yanında en yüksek eğitim seviyesi olan üniversite öğrencilerinin bile afet bilincinin düşük olması (Özkazanç ve Yüksel, 2015) ve afetlere karşı hazırlık düzeylerinin yetersiz kalması (Şahin, ve diğ., 2018) gibi olumsuz durumlar gözlenmiştir.

Ülkelerin benimsediği afet eğitimi yaklaşımları incelendiğinde ise birbirinden farklı yaklaşımların söz konusu olduğu görülmektedir. Nitekim her ülkede farklı coğrafi, sosyal ve ekonomik özellikler bulunmaktadır ve ülkeler bu durumdan kaynaklı olarak kendi afet eğitimi uygulamalarını geliştirmektedir. Afet eğitimine yönelik içerik her ülkede sosyal bilgiler, fen bilgisi, coğrafya, beden eğitimi, sağlık bilgisi gibi farklı disiplinler içerisinde verilirken yaklaşımların da farklılaştığı görülmektedir. Örneğin Japonya da afet eğitiminde genel olarak deprem gibi doğa kaynaklı tehlikelerden doğan afetler üzerine yoğunlaşan bir yaklaşım varken, Birleşik Krallıkta trafik güvenliği gibi insan kaynaklı afetleri önlemeye yönelik konulara da ağırlık veren daha bütüncül bir afet eğitimi yaklaşımı öne çıkmaktadır (Shiroshita ve diğ., 2009). Bunun yanında Japonya’da insanlar afet eğitimiyle ilgili olarak okullar ve devlet kurumları tarafından sağlanan programlara katılmayı bir zorunluluk olarak görme eğilimindeyken, ABD’de birçok aktivitede gönüllüğün esas alındığı görülmektedir (Tanaka, 2005).

Sonuç olarak bireylere küçük yaşlardan itibaren kazandırılması gereken duyuşsal kazanımlardan birisi de afet bilincidir. Bu bilinci kazandırmanın farklı yolları olabileceği gibi en önemli ve etkili yollardan birisi de eğitim ve öğretim-öğretimin vazgeçilmez materyallerinden birisi olan ders kitaplarıdır. İlgili literatür incelendiğinde, sosyal bilgiler ders kitaplarının çeşitli açılardan değerlendirildiği (Schug, ve diğ., 1997; Ünal ve Ilgaz, 2005; Yılmaz, 2009; Bıyıklı, 2010; Nalçacı, 2011; Ersoy ve Şahin, 2012; Akpınar, 2013; Aktekin ve Pala, 2013; Gülersoy, 2013; Önal ve Kaya, 2013; Doğan ve Tuğ, 2017; Keskin ve Yaman, 2014; Özkan ve Tutkun, 2014; Roberts, 2014; İlhan, Şeker ve Kapıcı, 2015; Ertürk ve Güler, 2017; Çoban ve Temir, 2018; Önal, 2018; Doğan ve Torun, 2018; Altun ve Tarhan, 2018; Osmanoğlu, 2018; Önal, Kaya ve Çalışkan, 2019; Kaya, 2019) görülmektedir. Ancak insanları birçok açıdan etkileyen ve yaşamın kaçınılmaz bir gerçeği olan afetlerin sosyal bilgiler ders kitaplarına nasıl yansıdığı, afet bilinci ve eğitiminin sosyal bilgiler ders kitaplarında nasıl yer edindiğinin incelenmesine yönelik çalışmaların sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına göre yenilenen sosyal bilgiler ders kitapları afet bilinci ve eğitimi açısından değerlendirilmiş ve bu kapsamda afetlerle ilgili ders kitaplarında yer alan metin ifadeleri ve görseller incelenerek mevcut durum ortaya konulmaya çalışılmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın modeli

Sosyal bilgiler ders kitaplarında afet bilinci ve eğitime yönelik metin içi ifadelerin ve görsellerin incelendiği bu çalışmada nitel yaklaşımlardan birisi olan doküman inceleme deseni kullanılmıştır. Bu desen, araştırılması amaçlanan olgu veya olaylar hakkında bize bilgi veren yazılı materyallerin incelenmesini kapsar. Böylece araştırmacı ihtiyacı olan veriyi gözlem veya görüşme yapmaya gerek duymadan elde edebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu desende araştırma ile ilgili kaynaklar (kitap, gazete, dergi, program gibi) toplanır ve belirli bir sistem dâhilinde incelenir (Çepni, 2014). Doküman inceleme, resmi ya da resmi olmayan kayıtların araştırma için toplanması, bunların sistematik olarak incelenmesi ve değerlendirilmesinde kullanılan bir yöntemdir. Ayrıca bu yöntem veri toplamada zenginlik oluşturur (Ekiz, 2003). Sonuç olarak ilgili literatür ve araştırmanın doğası dikkate alındığında çalışma için bu yöntemin uygun olacağı düşünülmüştür.

Verilerin toplanması ve analizi

Araştırmanın verileri 2018 yılından itibaren 5 yıl süreyle kullanımı Milli Eğitim Bakanlığı tarafından uygun görülen 4. 5. 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarından elde edilmiştir. İlgili ders kitaplarının incelenmesi sonucu elde edilen veriler ise içerik analizi tekniği kullanılarak çözümlenmiştir. İçerik analizinde amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara veya ilişkilere ulaşmaktır. Bu şekilde veriler tanımlanmaya ve içerisinde saklı olabilecek gerçekler ortaya çıkarılmaya çalışılır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu analizde veriler çeşitli açılardan sınıflandırılır ve kodlanarak sayısallaştırılma yapılır (Balcı, 2016). Çalışma kapsamında toplanan verilerin içerik analizine tabii tutulmasının ardından çalışmanın geçerliği ve güvenilirliği için dokümanlardan elde edilen görsel ve metinsel veriler farklı iki araştırmacı tarafından ayrı ayrı incelenmiş, uzman görüşleri doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Tablo 1’de çalışmada kullanılan dokümanlara ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1.

Araştırmada İncelenen Sosyal Bilgiler Ders Kitapları

Ders Kitabı	Yayın yılı	Yazarlar	Yayıncı Kuruluş
4. sınıf	2018	Sami Tüysüz	Tuna Yayıncılık
5. sınıf	2018	Erhan Şahin	Anadol yayıncılık
6. sınıf	2018	Faruk Gökalg Yılmaz Hasan Bayraktar Mustafa Kemal Özden Murat Akpınar ve Ömer Evin	MEB Yayınları
7. sınıf	2018	Gökhan Gültekin Murat Akpınar, Mustafa Nohutcu Pinar Özerdoğan ve Seher Aygün	MEB Yayınları

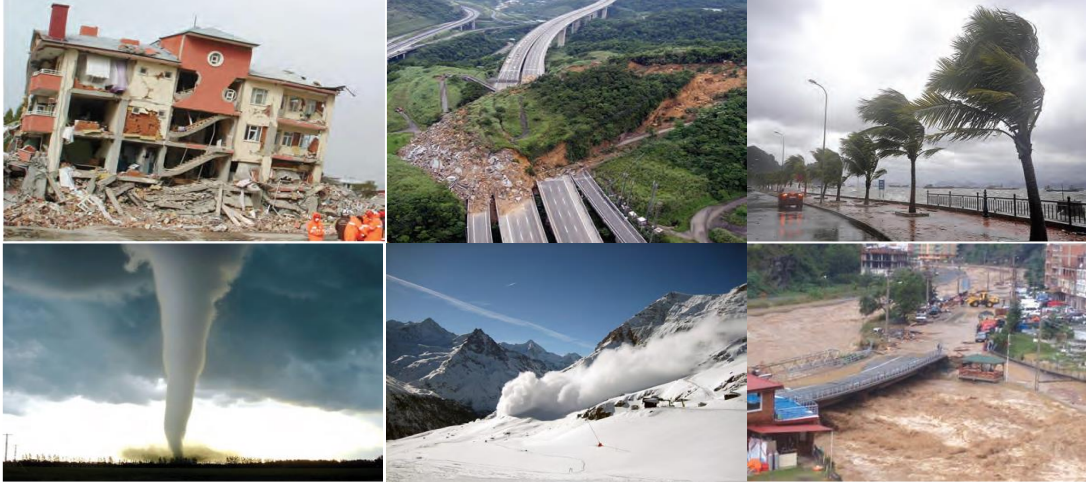
Tablo 1’de verilen ve araştırmada veri kaynağı olarak kullanılan dokümanlar çalışmanın amacına uygun olarak incelenmiş ve elde edilen bulgular sırasıyla verilerek yorumlanmıştır.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde afet bilinci ve eğitimine yönelik dokümanlardan elde edilen veriler ve yorumlamalara yer verilmiştir.

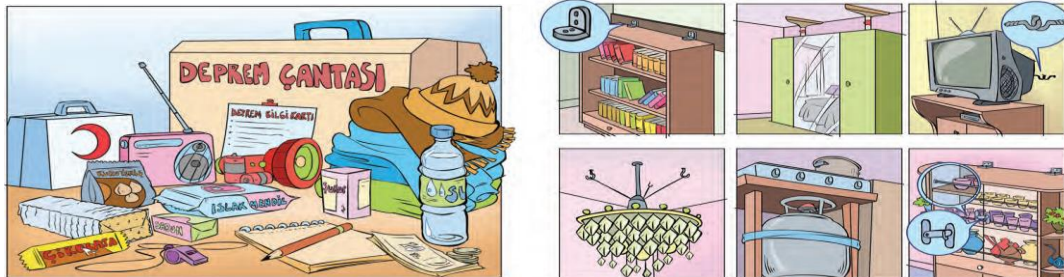
4. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında afet bilinci ve eğitimine ilişkin bulgular

“İnsanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanında yer alan “doğal afetlere hazırlıklı olalım” konusu altında afet bilinci ve eğitimi ile ilişkili metin içinde; “Yeryüzünde veya gökyüzünde meydana gelen doğa olaylarından bazıları canlılar için zararlı olabilir. İnsanlar ve diğer canlılar üzerinde zararlı etkilere yol açan bu doğa olaylarına doğal afetler denir. Dünyada doğa olaylarının yol açtığı çeşitli doğal afetler yaşanır. Deprem, fırtına, çığ, heyelan, sel baskını ve yıldırım düşmesi ile dolu ve don olayları ülkemizde en fazla görülen doğal afetlerdendir” (MEB, 2018b) ifadelerine yer verilerek doğal afetlerin tanımı ve ülkemizde en çok görülen afet çeşitlerine yer verilerek bu konuda bir farkındalık ve bilinç oluşturulmaya çalışılmıştır. Başka bir ifade ise, “yaşadığım şehir olan Trabzon’da ve çevresinde en fazla meydana gelen doğal afet heyelandır” denilerek bu afetin tanımı yapılmış ve “Heyelan genellikle yağışlı mevsimlerde görülür. Bu afet sırasında bazen can ve mal kayıpları yaşanır. Evler ve yollar kullanılamaz hâle gelebilir. Toprak kaymasını önlemek ve bunun zararlarından korunmak için ağaçlandırmaya önem verilmelidir. Ayrıca kayma tehlikesi olan yerlere evler yapılmamalıdır.” (MEB, 2018b) denilerek bu afete ilişkin bir bilinç oluşturulmak istenmiştir. Başka bir ifade ise çığ örneği verilerek, çığın zararlarından korunmak için neler yapılması gerektiği vurgulanarak bir bilinç oluşturulmaya çalışılmıştır. Benzer ifadeler “sel” ve “fırtına” olayları içinde dile getirilmiştir. Daha sonra afet bilincine yönelik deprem konusuna dikkat çekilerek, depremin en tehlikeli afetlerin başında geldiğine ve yurdumuzun önemli deprem kuşakları içerisinde yer aldığına vurgu yapılmıştır. Konuyla ilgili olarak “Deprem öldürmez, bina öldürür diye bir söz vardır. Bu nedenle depremden korunmak için her şeyden önce binalarımızı sağlam zeminlere, depreme dayanıklı biçimde yapmalıyız. Ayrıca deprem eğitimine önem vermeli ve öğrendiklerimizi uygulamalıyız.” (MEB, 2018b) denilerek bireylerde bu afete yönelik bilinç oluşturulmaya çalışılmıştır. Aşağıda 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında afetlere yönelik bazı şekil ve görseller verilmiştir.

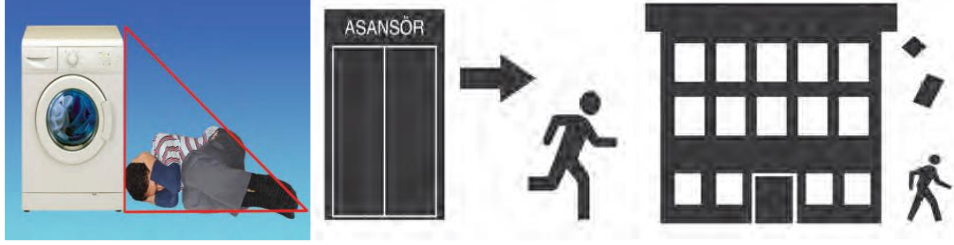
Şekil 2. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Afet Bilinci ve Eğitimine İlişkin Bazı Görseller (s. 82-84)

Şekil 2 incelendiğinde, “doğal afetlere hazırlıklı olalım” öğrenme konusu içerisinde ülkemizde sıklıkla görülen bazı afetlere yer verildiği görülmektedir. Bu görsellerle ilgili metin ifadelerinde ise bu afetlerin genellikle nerelerde görüldüğü, özellikleri, etkileri, korunmak ve önlemek için neler yapılacağına dair ifadeler yer verilmiştir. Bu görseller ve ifadeler ise afetlere ilişkin bir farkındalık ve bilinç oluşturma adına önemlidir.

Şekil 3. Deprem Öncesinde Yapılması Gerekenlere İlişkin Görseller (s. 87)

Şekil 3'te afetlerden birisi olan ve ülkemizde sıklıkla görülen deprem afeti ile ilgili olarak öncesinde yapılması gerekenlere yer verilmiştir. Burada acil durumlarda kullanıma hazır bir deprem çantası ve evlerimizde bir deprem anında zararlı olabilecek bazı eşyaların kontrol altına alınmasına yönelik görsel ve ifadelere yer verildiği tespit edilmiştir. Bu afete ilişkin bilinç ve farkındalık oluşturmak adına bu görsellerin önemli olduğu söylenebilir.

Şekil 4. Deprem Anında Yapılması Gerekenlere İlişkin Görseller (s. 88)

Şekil 4'te, yine deprem sırasında dikkat edilmesi gereken bazı durumlara yönelik görsellere yer verilmiştir. Sonuç olarak bu afetlere ilişkin bilinç ve farkındalık oluşturmak adına bu görsellerin önemli olduğu söylenebilir.

5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında afet bilinci ve eğitimine ilişkin bulgular

Afet bilinci ve eğitimine yönelik 5. sınıf ders kitabı incelendiğinde, afetlere ilişkin görsel ve ifadelerin "insanlar, yerler ve çevreler" öğrenme alanı içerisinde "afetler ve çevre sorunları" ile "doğal afetlerin yaşamımıza etkisi" konu alanları içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. İlgili konu alanlarında afetin tanımı yapılarak "deprem", "sel", "çığ", "heyelan", "orman yangını", "erozyon" ve "küresel ısınma"nın yanında "toprak", "hava" ve "su" kirliliğine yer verildiği görülmüştür. Metin içerisinde bu afetlerle ilgili bilgiler ve bu afetlere neden olan bazı durumlar dile getirilmiş, "sıra sizde" etkinliği adı altında "Doğal afetler ve çevre sorunlarının zararlarından korunmak için bizlere düşen görevler nelerdir? Düşüncelerinizi aşağıdaki boş bırakılan yerlere yazınız" (MEB, 2018c) denilmiştir. Bu durumun bireylerde afetlere yönelik farkındalık ve bilincin gelişmesi adına önemli olduğu düşünülebilir. Aşağıda ders kitabında bazı afetlerle ilgili yer alan görsellere yer verilmiştir.

Şekil 5. 5. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Bazı Afetlere İlişkin Görseller (s. 82-83)

Şekil 5 incelendiğinde, "afetler ve çevre sorunları" konusu içerisinde yine 4. sınıf ders kitabında olduğu gibi ülkemizde sıklıkla görülebilen bazı afetlere ve bunların etkilerine dikkat çekildiği görülmektedir.

BASINDAN

17 Ağustos 1999 Depremi
Marmara depreminde resmi rakamlara göre 17 bin 480 kişi hayatını kaybetti.

17 Ağustos 1999 sabahı, yerel saatle 03.02'de gerçekleşen, Kocaeli/Gölcük merkezli deprem, can ve mal kaybına yol açtı. 17 Ağustos 1999 depremi, başta Kocaeli, İstanbul ve Yalova olmak üzere geniş bir çevrede hissedildi. Yaklaşık 16 milyon insan, bu depremden değişik düzeylerde etkilendi. Bu nedenle Marmara depremi Türkiye'nin yakın tarihini derinden etkileyen en önemli olaylardan biridir.

Deprem Türkiye sanayisinin en gelişmiş olduğu yerlerde meydana gelmesi ve çok geniş bir alanı etkilemesi ülkede büyük sıkıntılara neden olmuştur. Deprem sonucunda 17.480 vatandaşımız hayatını kaybetmiş, 23.781 vatandaşımız yaralanmış, 505 vatandaşımız ise sakat kalmıştır. Deprem sonucunda 285.211 konutun hasarlı olduğu tespit edilmiştir.

17 Ağustos 2014 tarihli gazete haberinden düzenlenerek alınmıştır.

BASINDAN

Mersin'de sel felaketi 55 bin dekar sera alanını vurdu.

Mersin'de, geçen hafta yağan sel felaketi tarım arazilerine büyük zarar verdi. Ziraat Odası Başkanı Cengiz Gökçel, sel felaketinde 55 bin dekarın fazla seranın sular altında kaldığını söyledi.

Türkiye'de üretilen bilimin yüzde 70'ini karşılayan Mersin ve çevresinde sele bağlı mağduriyetin, vatandaşın sofrasına da zam olarak yansıtacağı ifade edilmektedir. Sera alanlarının büyük zarar gördüğünü ifade eden Cengiz Gökçel aradan 5 gün geçmesine rağmen hâlâ seralardan suyun boşaltılmadığını kaydetti. Gökçel sözlerine şöyle devam etti:

"31 Aralık günü yaklaşık 70 kişilik ekip, bu çevrede durum tespiti yaptı. Sadece Akdeniz ilçemizde 40 bin dekarlık sera, sel baskınına maruz kaldı. Tarsus'taki yaklaşık 20 bin dekarlık serada da zarar var. Çiftçilerimizin sıkıntılarının devletin yardımıyla ortadan kalkmasını ümit ediyoruz. Sel afeti olmasıyla birlikte arada müthiş bir daralma oldu. Biz piyasaya ürün veremiyoruz. Hasat yeni başlamıştı zaten. Yetmiş ürün bile toplayacak durumda değiliz. Çamurun içinde kimsenin ürün toplaması mümkün değil. Dolayısıyla fiyatlar bir miktar arttı. Fakat zararın boyutu bu şekilde devam ederse fiyatlar daha da yükselir."

3 Ocak 2017 tarihli gazete haberinden düzenlenerek alınmıştır.

Düşünelim Tartışalım

Okuduğunuz gazete haberine göre deprem, toplum hayatı üzerinde nasıl bir etki oluşturmuştur? Düşüncelerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Düşünelim Tartışalım

Okuduğunuz gazete haberine göre selin toplum hayatı üzerindeki etkileri nelerdir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

BASINDAN

Çiğ düşen yollar yeniden ulaşıma açıldı.
Hakkâri'nin Şemdinli ilçesinde çiğ düşmesi sonucu kapanan köy ve mezra yolları yeniden ulaşıma açıldı.

Hakkâri il genelinde kar yağışının etkisini kaybetmesi ve havanın ısınması ile birlikte inen çiğler birçok köy ve mezra yolunu ulaşıma kapattı. İl Özel İdaresi yetkilileri kış mevsimi boyunca il genelinde 55 iş makinesi ve 70 personel ile karla mücadele ettiklerini belirttiler.

Şemdinli ilçesine bağlı Kayalar köy yoluna inen çiğle mücadele eden ekipler, zorlu doğa koşullarına adeta meydan okudular. Vatandaşlar araçlarında yolun açılmasını beklediler. Yapılan 4 saatlik çalışma sonucunda Şemdinli Kayalar köyü yolunun kardan temizlenerek yeniden ulaşıma açıldığı belirtildi.

6 Mart 2017 tarihli gazete haberinden düzenlenerek alınmıştır.

BASINDAN

Rize'de heyelan: 2 vatandaşımız hayatını kaybetti.
Rize'nin Pazır ilçesinde şiddetli yağış sonrası meydana gelen heyelanda yıkılan evin altında kalan kari koca hayatlarını kaybetti.

Rize'de etkili olan şiddetli yağış, Aktaş köyü İnce Mahalle'de saat 00.30 sıralarında heyelana yol açtı. Heyelanda iki kişinin yaşadığı ev, toprak altında kaldı. Komşuların haber vermesi üzerine AFAD, Jandarma ve Rize Arama Kurtarma Ekibi (RIKE) tarafından arama kurtarma çalışması başlatıldı. Pazır Kaymakamı heyelana dün, gün boyunca yağın şiddetli yağışların neden olduğunu belirtti. Heyelan altında kalan evde yaşayan 25 yıllık evli çiftin hayatını kaybettiğini dile getirdi.

18 Ekim 2016 tarihli gazete haberinden düzenlenerek alınmıştır.

Düşünelim Tartışalım

Yukarıdaki gazete haberinde okuduğunuz çiğ olayı toplum hayatını nasıl etkilemiştir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Düşünelim Tartışalım

Yukarıdaki gazete haberinde okuduğunuz heyelan olayı toplum hayatını nasıl etkilemiştir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Şekil 6. Bazı Afetlerle İlgili Olarak Basında Yer Alan Haber İfadeleri ve Görseller (s. 86-89)

Şekil 6 incelendiğinde, ülkemizde görülen bazı afetlerle ilgili olarak güncel haber basın kaynaklarından yararlanıldığı görülmektedir. Bu görsel ve ifadelerde çeşitli illerimizde görülen afetler ve bunların etkilerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bu görseller ve metin ifadelerinin bireylerde afet bilincinin oluşturulması adına önemli olduğu söylenebilir.

6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında afet bilinci ve eğitimine ilişkin bulgular

Afet bilinci ve eğitimine yönelik 6. sınıf ders kitabı incelendiğinde, afetlere ilişkin görsel ve ifadelerine "insanlar, yerler ve çevreler" öğrenme alanını içerisinde "çevremizde kimler yaşıyor" konu alanında yer verildiği tespit edilmiştir. Bu konu alanında metin içerisinde "Asya kıtasının güneyi ve güneydoğusundaki Hindistan, Bangladeş, Japonya, Çin gibi ülkeler muson rüzgârlarının etkili olduğu yerlerdir. Yazın okyanus üzerinden gelen bu rüzgârlar, bölgede aşırı yağışlara neden olmaktadır. Yağışların etkisi ile can ve mal kaybına neden olan su taşkınları meydana gelmektedir. Kışın ise tam tersi kurak bir dönem yaşanır." ifadelerine yer verilerek, bireylerle "yaşadığımız yerde buna benzer su taşkınları oluyor mu? Su taşkınlarına karşı nasıl tedbirler alınmalıdır, tartışınız" (MEB, 2018d) şeklinde soru yöneltilerek çevremizde bu afete ilişkin farkındalık ve bilinç oluşturulmak istenmektedir denilebilir.

Zorlu Yaşam Koşulları

Hindistan'ın batısında bulunan endüstri kenti Gujarat (Gucurat) eyaletinde şiddetli yağmurların neden olduğu selde 120 kişi hayatını kaybetti. Şehrin tüm altyapısı kullanılamaz hâle gelirken 10 binlerce çiftçinin pamuk tarlası su altında kaldı.

Yeni Delhi Afet Yönetimi yaptığı açıklamada, geçtiğimiz günlerde yağın yoğun muson yağmurlarının yol açtığı selde 300 kişinin hayatını kaybettiğini belirtti. Yetkililer, 1 milyon kadar evin yağmurdan etkilendiğini ifade etti.⁷ (Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)

HABERLER

Şekil 7. Ders Kitabında Yer Alan Afet Görseli (s. 115)

Şekil 7 incelendiğinde, ders kitabında çevremizde özellikle Asya kıtasının belirli bölgelerinde etkili olan şiddetli yağmurların neden olduğu bir taşkına ilişkin görsel yer verildiği görülmektedir. Bu görsel ilişkin metin içeriği ise basından alınarak düzenlenmiştir. Afet bilinci ve eğitimine yönelik 4. ve 5. sınıf ders kitaplarında yer alan görsel ve metin ifadeleri dikkate alındığında bu sınıf düzeyinde yer alan görsel ve ifadelerin oldukça sınırlı kaldığı söylenebilir.

7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında afet bilinci ve eğitimine ilişkin bulgular

Afet bilinci ve eğitimine yönelik 7. sınıf ders kitabı incelendiğinde, afetlere ilişkin görsellere ve ifadelere sınırlı olsa “küresel bağlantılar” öğrenme alanında yer verildiği tespit edilmiştir. İlgili konu alanında “küresel ısınma”, iklim değişikliği”, “sel”, “çığ”, “kuraklık”, “hortum” ve “deprem” gibi bazı afetlerin tanımları, özellikleri ve etkilerine yer verilmiştir. Özellikle küresel ısınma ve iklim değişikliği başlıkları altında doğal dengenin bozulmasında insan etkisine değinilmiş, küresel ısınma ve iklim değişikliğinin meydana gelmesinde atmosfere salınan gazlar, ormansızlaşma, fosil yakıtların kullanımı, sanayi süreçleri gibi insan etkilerinden bahsedilmiştir. Konu ile ilgili, “Dünyamızın oluşumundan insanların tarih sahnesine çıkışına kadar olan süreçte dünyanın coğrafi özellikleri birkaç defa değişmiştir. Belirli dönemlerde dünyamızın doğal dengesinin bozulmasına bağlı olarak bazı sorunlar ortaya çıkmıştır.”(MEB, 2018e) gibi bir metin ifadesine yer verilerek dünyamızda yaşanabilecek sorunları önleme adına doğanın dengesini korumak gerektiğine dair bir mesaj verilmek istendiği ve bu yolla öğrencilerde bir bilinç oluşturulmasının amaçlandığı söylenebilir.

Şekil 8. 7. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Bazı Afetlere İlişkin Görseller (s. 232-234)

Şekil 8 incelendiğinde, “küresel bağlantılar” öğrenme alanında “küresel sorunlara çözüm üretiyorum” konu alanı içerisinde dünyada ve çevremizde görülen bazı afetlere yer verildiği tespit edilmiştir. Bu görseller ve görsellere dayalı metin ifadeleri incelendiğinde ders kitabında yer alan afetler, nedenleri ve etkili olduğu bazı sonuçlarının paylaşıldığı gözlenmiştir. Bireylerin çevremizde ve dünyamızda yaşanan bazı afetlere ilişkin farkındalıklarının artması ve bilincin oluşması adına bu görsel ve ifadelerin etkili olabileceği savunulabilir.

OKUMA PARÇASI

Görsel 7.20

İklim Değişikliği Türkiye’yi Nasıl Değiştirecek?

Türkiye, küresel ısınmaya bağlı olarak görülebilecek bir iklim değişikliğinden en fazla etkilenen ülkelerden birisidir. Üç tarafından denizlerle çevrili olması, dağların uzanış yönü gibi özellikleri nedeniyle, Türkiye’nin farklı yöreleri iklim değişikliğinden farklı biçimde ve değişik boyutlarda etkilenmektedir.

Kurak ve yarı kurak alanlarındaki su kaynakları özellikle kentlerdeki su kaynaklarının durumu, sorunlara yenilerini ekleyecek ve içme amaçlı su ihtiyacı daha da artacaktır. Kuraklığa neden olan şartların devam etmesi hâlinde, gelecek yıllarda suyla ilgili

daha büyük sıkıntılar meydana gelebilecektir. Türkiye’nin özellikle çölleşme tehlikesi bulunan kesimlerinin tarım, ormancılık ve su kaynakları açısından olumsuz etkilenmektedir. Araştırmacılara göre, iklim kuşakları yer kürenin jeolojik geçmişinde olduğu gibi, ekvator dan kutuplara doğru yüzlerce kilometre kayabilecektir, bunun sonucunda Türkiye, bugün Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da hâkim olan sıcak ve kurak iklim kuşağının etkisine girebilecektir. (www.isu.gov.tr genel ağı adresinden düzenlenmiştir.)

Şekil 9. İklim Değişikliği ile İlgili Okuma Parçası (s. 235)

Şekil 9 incelendiğinde, bir web sitesi üzerinden alınarak düzenlenen bir okuma parçası ile olası bir iklim değişikliğinin Türkiye üzerindeki etkilerinin ele alındığı görülmektedir. İlgili okuma parçası incelendiğinde iklim değişiklikleri sonucunda AFADEM (2019) tarafından “yavaş gelişen doğal afet” olarak sınıflandırılan kuraklığın Türkiye’de yaygınlaşacağını belirtildiği ve “Kuraklığa neden olan şartların devam etmesi halinde, gelecek

yıllarda suyla ilgili daha büyük sıkıntılar meydana gelebilecektir. Türkiye'nin özellikle çölleşme tehlikesi bulunan kesimlerinin tarım, ormancılık ve su kaynakları açısından olumsuz etkilenecektir" ifadesi ile kuraklık sonucu oluşabilecek önemli sorunlara işaret edildiği görülmektedir. Bundan hareketle ilgili metinsel ifade ile zararlı insan faaliyetlerinin tetiklediği küresel ısınmaya bağlı olarak meydana gelen iklim değişikliğinin doğrudan bir sonucu olan kuraklığın olumsuz yöndeki etkilerinin ele alındığı ve bunun ülkemiz açısından teşkil edeceği sorunların aktartılmaya çalışıldığı söylenebilir. Bütün bu içeriğin ise öğrencilerin bir afet türü olan kuraklıkla ilgili bilinç geliştirmelerine olumlu yönde katkı sunduğu söylenebilir.

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Araştırma kapsamında ulaşılan bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, ders kitaplarındaki görsel ve metinsel ifadelerle bireylerde genel anlamda bir afet bilinci oluşturulmasının amaçlandığı söylenebilir. Bunun yanında her yıl okullarda "Okul Afet ve Acil Durum Yönetim Planı" yapılmakta ve uygulanmakta, belirli gün ve haftalar kapsamında "Afet Eğitimi Hazırlık Günü (12 Kasım)", "Sivil Savunma Günü (28 Şubat)", "Trafik ve İlk Yardım Haftası (Mayıs ayının ilk haftası)", "İş Sağlığı ve Güvenliği Haftası (4-10 Mayıs)" ve "Çevre Koruma Haftası (Haziran ayının 2. Haftası)" gibi haftaların teorik ve uygulamalı olarak bireylerin günlük yaşamında kullanılmasına yönelik afet bilinci oluşturma aktiviteleri yapılmaktadır. Bütün bunların ders kitapları yoluyla öğrencilere verilmesi amaçlanan afet bilgisi ve bilincinin pekiştirilmesine olumlu katkı yaptığı söylenebilir. Nitekim Doğan ve Torun (2018) yaptığı araştırmada sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan bilgilerin okul dışında uygulanabilir olduğunu belirtmektedir. Ancak bu konuda ders kitaplarının halen iyileştirilmeye ciddi ihtiyacının olduğu (Komac, Zorn ve Ciglic, 2013) farklı çalışmalarda da ifade edilmiştir. Ders kitaplarında afet bilinci ve eğitime yönelik görseller ve metinsel ifadelerin 4. 5. ve 6. sınıf düzeyinde genellikle "insanlar, yerler ve çevreler" öğrenme alanında yer alırken, 7. sınıfta "küresel bağlantılar" öğrenme alanında yer aldığı tespit edilmiştir. Ders kitaplarında ülkemizde ve dünyada sıklıkla görülen afet türleri metin ve görsellerde yer alırken bu afet türleri içerisinde özellikle depreme daha fazla vurgu yapıldığı gözlenmiştir. Ders kitaplarında görülen bu durum ise Yavaş (2001) ve Ergünay (2007)'in çalışmalarında da belirtildiği gibi Türkiye'nin depremselliği yüksek olan bir bölgede bulunması ve depremlerin sonuçları yönünden yıkıcı bir afet olması gibi durumların bir yansıması olarak görülebilir. Bu bakımdan bilimsel gerçekliklerin ders kitaplarının içeriği ile örtüştüğü söylenebilir. Bunun yanında Karakuş ve Önger (2017)'in yaptığı çalışmada afet türleri içerisinde en çok hatırlananın deprem olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla bu durum ders kitaplarında depremlere daha çok yer verilmesi sonucuyla ile örtüşmektedir. Yine Koç (2013) çalışmasında doğal afet türleri içerisinde en fazla haberin depremlerle ilgili yapıldığını belirtmiştir. 4. sınıf ders kitabında deprem afetinin etkileri, nedenleri, sonuçları, öncesinde ve deprem sırasında yapılması gerekenlere hem metin içerisinde hem de görsellerde yer verilirken, deprem sonrası için bu açıklamanın sınırlı düzeyde kaldığı görülmüştür. Bu durum okullarda yapılan tatbikatlara yansımaktadır. Nitekim öğrencilerin okuldan tahliyesi sağlandıktan sonra tatbikatlar bitirilmekte ve öğrenciler sınıflara dönmektedir. Hâlbuki Yontar (2016)'ın yaptığı çalışmada afetlerin zararlarını en aza indirgeyebilmek için bütünlükli afet yönetiminde afet sonrası yapılacakların tatbikatta yer alması gerektiği ifade edilmiştir. Limoncu ve Atmaca (2018)'nin çalışmasında çocukların afetlere karşı hazırlanması ve sonrasında afetin etkilerinin en az zararlı atlatılabilmesi için "Çocuk Merkezli Afet Yönetimi" planlarının oluşturulması gerektiği dile getirilmiştir. Dolayısıyla bireylere yönelik hazırlanacak olan bu tür planlar sosyal bilgiler ders kitaplarında verilen etkinlikler kapsamında değerlendirilebilir. Diğer yandan 5. ve 6. sınıf düzeyinde afetlerle ilgili görseller ve metinsel ifadeler güncel afet olayları ile desteklenirken, 4. sınıf düzeyinde bu durumun sınırlı kaldığı tespit edilmiştir. Afetlere ve afet bilincine yönelik 6. sınıfta yer alan metin ve görseller diğer sınıflarla karşılaştırıldığında içeriğin oldukça sınırlı düzeyde kaldığı söylenebilir. Ders kitaplarında afet bilincine yönelik kullanılan bazı metin ve görsellerin genellikle basın kaynaklarından alındığı, sınırlı da olsa web kaynaklarından da yararlandığı görülmüştür. Cın (2010) yaptığı çalışmada ders kitaplarında kavram yanlışlarına neden olabilecek ifadelerin olduğunu, Dikmenli ve Gafa (2017) ise öğrencilerin kavram yanlışlarına sahip olduklarını belirlemişlerdir. Bu bağlamda basından ve diğer kaynaklardan alınan metinlerin uzmanlar tarafından incelendikten sonra ders kitaplarına konulması kavram yanlışlarının en aza indirgemesinde fayda sağlayabilir. Son olarak incelenen ders kitaplarında afet bilinci ve farkındalığına yönelik görsel ve metin ifadelerinin daha fazla yer aldığı ancak afet eğitime yönelik uygulamaların oldukça sınırlı kaldığı tespit edilmiştir. Hâlbuki Musacchio ve diğ. (2016) afet eğitiminde uygulamalı yaklaşımların daha ilgi çekici ve etkili olabileceğini belirtmişlerdir. Kadioğlu (2005) ise çalışmasında afet eğitimlerinin ezberden çok beceriye yönelik olması ve topluma doğruluğundan şüphe edinilmeyen ortak mesajlar vermesi gerektiğini dile getirmiştir. Bütün bunlardan hareketle halkın afet bilinci kazanmasında doğrudan etkili olan afet eğitimi çalışmalarının afetlere karşı güçlü bir toplum olma noktasında kritik bir öneme sahip olduğu söylenebilir. Mızrak (2018)'da çalışmasında çeşitli şekillerde uygulanan afet eğitimi uygulamalarının toplumların afetlere karşı bilinç düzeyini ve direncini arttırdığı, toplumların geleceklerine başarılı şekilde yön verebilmesi için kaçınılmaz olduğunu ifade etmiştir.

Sonuç olarak afetler yaşamın bir gerçeği olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde özellikle çeşitli afetler zaman zaman yaşanmakta ve bu afetlerin etkileri uzun süre etkili olabilmektedir. Dolayısıyla bireylerin afetlerden etkilenme düzeylerinin en aza indirilmesi ancak iyi bir afet bilinci ve eğitimi ile mümkün olabilir. Bu durumun da

okullarda verilen eğitimle doğrudan ilişkili olduğu gibi ders kitaplarının da rolünün (Musacchio ve diğ. 2016) önemli olduğu söylenebilir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulardan yola çıkarak şu önerilere yer verilebilir:

- Bireylerde afet bilinci ve farkındalığı oluşturmak adına ders kitaplarındaki görseller ve metinsel ifadelerle birlikte çeşitli etkinliklere yer verilebilir.
- Ders kitaplarında deprem afetinin yanında diğer afet türlerine de yeterince vurgu yapılabilir.
- Ders kitaplarında deprem öncesi ve sırasında yapılması gerekenlerin yanında deprem sonrasında dikkate alınması gerekenlerin de yer alması sağlanabilir.
- Afetlere yönelik ders kitaplarında daha fazla güncel içeriğe yer verilebilir.
- Daha bütüncül bir afet eğitimi anlayışı benimsenerek, ders kitaplarında doğa kaynaklı afetlerin yanında salgınlar, göçler ve çeşitli kazalar gibi insan (beşeri) kaynaklı afetlere yönelik içerik artırılabilir.
- 6. sınıf ders kitabında afetlere yönelik içeriklere daha fazla yer verilebilir.
- Ders kitaplarında sınırlı düzeyde kalan afet eğitimine yönelik uygulamalara daha fazla yer verilebilir.
- Bireylere küçük yaşlardan itibaren kazandırılmak istenen afet bilinci ve eğitimi “*çocuk afet eğitimi merkezi*” kavramı üzerinden verilebilir.
- Okullarda afet bilinci ve farkındalığını artırmak için bireylere yönelik çeşitli sosyal etkinlik ve uygulamalara daha fazla yer verilebilir.
- Okullarda “*çocuk afet eğitimi merkezi*” sosyal kulübü kurularak afet bilinci ve eğitimi bu kulüp bünyesinde daha etkin yürütülebilir.

KAYNAKÇA

- Adiyoso, W. ve Kanegae, H. (2012). The effect of different disaster education programs on tsunami preparedness among schoolchildren in Aceh, Indonesia. *Disaster Mitigation of Cultural Heritage and Historic Cities*, 6, 165-172.
- AFADEM. (2019). Doğal afetler. <https://afadem.afad.gov.tr/tr/3880/Dogal-Afetler> adresinden 05.08.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Akpınar, M. (2013). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki etkinlikler hakkındaki görüşleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 338-346.
- Aktekin, S. ve Pala, Ç.B. (2013). 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersi öğrenci çalışma kitaplarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 265-286.
- Altun, E.Ş. ve Tarhan, M. (2018). Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan bilim tarihi konularına yönelik bir değerlendirme. *International Journal of Field Education*, 4(2), 111-127.
- Ardalan, A., Linkov, F., Shubnikov, E. ve LaPorte, R.E. (2008). Public awareness and disaster risk reduction: Just-in-time networks and learning. *Prehospital and Disaster Medicine*, 23(3), 286-288.
- Balcı, A. (2016). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem Akademi.
- Battersby, S.E., Mitchell, J.T. and Cutter, S.L. (2011). Development of an online hazards atlas to improve disaster awareness. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 20(4), 297-308.
- Bıyıklı, S.G. (2010). *Ders kitaplarında kültürel mirasın sunumu: Türkiye'deki 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki (1974-2009) görsellerin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Koç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Buluş-Kırıkkaya, E., Oğuz-Ünver, A. ve Çakın, O. (2011). Teachers views on the topic of disaster education at the field on elementary science and technology curriculum. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 5(1), 24-42.
- Çepni, S. (2014). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş* (7. Baskı). Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Cin, M. (2010). Sınıf öğretmeni adaylarının doğal afetler ile ilgili yanlışları. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 22, 70-81
- Clerveaux, V., Spence, B. ve Katada, T. (2010). Promoting disaster awareness in multicultural societies: the DAG approach. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 19(2), 199-218.
- Çoban, A. ve Temir, M. (2018). Türkiye’de sosyal bilgiler ders kitaplarında çevre eğitiminin yeri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(19), 21-34.
- Davis, L., Hosseini, M. ve Izadkhan, Y.O (2003). Public awareness and the development of a safety culture: Key elements in disaster risk reduction. https://www.academia.edu/28041679/Public_Awareness_and_the_Development_of_a_Safety_Culture_Key_Elements_in_Disaster_Risk_Reduction adresinden 03.07.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Demirel, Ö. (2007). *Öğretim ilke ve yöntemleri öğretme sanatı*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dikmenli, Y. ve Gafa, İ. (2017). Farklı eğitim kademelerine göre afet kavramı. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim fakültesi Dergisi*, 44, 21-36.

- Doğan, Y. ve Torun, F. (2018). Sosyal bilgiler ders kitapları nereye doğru gidiyor? *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 4(2), 111-125.
- Doğan, Y. ve Tuğ, O. (2017). Uluslararası sınavlarda başarılı ülkeler ve Türkiye'nin sosyal bilgiler ders kitaplarının tasarım boyutu açısından incelenmesi, *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1), 56-79.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metotlarına giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ergünay, O. (2007). *Türkiye'nin afet profili*. TMMOB Afet Sempozyumu Bildirileri Kitabı. 5-7 Aralık 2007, Kongre ve Kültür Merkezi, Ankara.
- Ersoy, F. ve Şahin, T. (2012). Sosyal Bilgiler ders kitaplarının değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1535-1558.
- Ertürk, M. ve Güler, E. (2017). 5. 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi (Muğla ili örneği). *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(8), 64-76.
- Gülersoy, A. E. (2013). İdeal ders kitabı arayışında sosyal bilgiler ders kitaplarının bazı özellikler açısından incelenmesi, *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*, 2(1), 8-26.
- Hanifa, R. (2018). EFL published materials: an evaluation of english textbooks for junior high school in Indonesia. *Advances in Language and Literary Studies*, 9(2), 166-174.
- İlhan, G.O., Şeker, M. ve Kapıcı, H. (2015). Sosyal bilgiler beşinci sınıf ders kitaplarında turizm kavramının yeri. *International Journal of Field Education*, 1(1), 42-62.
- Izadkhah, Y.O. ve Hosseini, M. (2005). Towards resilient communities in developing countries through education of children for disaster preparedness. *International Journal of Emergency Management*, 2(3), 138-148.
- Janssen, M. (2012) Serious gaming within the dutch flood risk management - the MLS game. <https://www.utwente.nl/en/et/wem/education/msc-thesis/2012/janssen.pdf> adresinden 03.07.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Kadioğlu, M. (2005). *Afete hazırlık ve afet bilinci eğitiminde verilen mesajların standardizasyonu*. Deprem Sempozyumu. 23-25 Mart 2005, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Karakuş, U. ve Önger, S. (2017). 8. sınıf öğrencilerinin doğal afet ve afet eğitimi kavramını anlama düzeyleri. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(6), 482-491.
- Kaya, K. (2019). Yeni sosyal bilgiler programı ve ders kitaplarında turizm kavramı. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 43, 173-194.
- Kekic, D. and Milenkovic, M. (2015). Disaster risk reduction through education. https://www.researchgate.net/publication/309728178_DISASTER_RISK_REDUCTION_THROUGH_EDUCATION adresinden 04.07.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Keskin, Y. ve Yaman, E. (2014). İlköğretim sosyal bilgiler programı ve ders kitaplarında yeni bir paradigma: Çok kültürlü eğitim. *Turkish Studies*, 9(2), 933-960.
- Koç, H. (2013). Türk basınının doğal afetlere ilişkin bakış açısını belirlemeye yönelik bir inceleme. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 5(2), 121-137.
- Komac B., Zorn M. and Ciglic R. (2013). European education on natural disasters—a textbook study. *Natural Hazards and Earth System Sciences*, 1, 2255–2279.
- Küçükahmet, L. (2011). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kurita, T., Nakamura, A., Kodama, M. and Colombage, S.R.N. (2006). Tsunami public awareness and the disaster management system of Sri Lanka, *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 15(1), 92-110.
- Limoncu, S. ve Atmaca A. B. (2018). Çocuk merkezli afet yönetimi. *Megaron*, 13(1), 132-143.
- Mamon M.A., Suba R.A. ve Son I.L. (2017). Disaster risk reduction knowledge of grade 11 students: impact of senior high school disaster education in the philippines. *International Journal Of Health System And Disaster Management*, 5(3), 69-74.
- MEB. (2011). *Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği*. Milli Eğitim Bakanlığı Mevzuat. <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/859.pdf> adresinden 05.05.2019 tarihinde erişilmiştir.
- MEB. (2018a). *Milli Eğitim Bakanlığı. Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SOSYAL%20B%20C4%B0LG%20C4%B0LER%20C3%96C4%9ERET%20C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf> adresinden 06.06.2019 tarihinde erişilmiştir.
- MEB. (2018b). *İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Tuna Yayıncılık.
- MEB. (2018c). *Ortaokul ve imam hatip Ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Anadol Yayıncılık.
- MEB. (2018d). *Ortaokul ve imam hatip Ortaokulu 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB. (2018e). *Ortaokul ve imam hatip Ortaokulu 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Mızrak, S. (2018). Eğitim, afet eğitimi ve afete dirençli toplum. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 56-67.

- Musacchio, G., Falsaperla, S., Bernhardsdottir A.E., Ferreira, M.A., Sousa, M.L., Carvalho, A. and Zonno, G. (2016) Education: can a bottom-up strategy help for earthquake disaster prevention?. *Bulletin of Earthquake Engineering*, 14(7), 2069–2086.
- Nalçacı, A. (2011). İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Erzurum örneği). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 321-335.
- Önal, H. (2018). Temel eğitim ders kitaplarında afet olayları ile ilgili kavramlarda görülen eksiklikler. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 23(1), 177-192.
- Önal, H. ve Kaya, N. (2013). Sosyal bilgiler ders kitaplarının (4 ve 5. Sınıf) değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(29), 21-37.
- Önal, H., Kaya, N. ve Çalışkan, T. (2019). Çevre eğitiminde sıfır atık politikası ve mevcut ders kitaplarındaki görünümü (hayat bilgisi 2. sınıf ders kitabı). *Milli Eğitim Dergisi*. 48(221), 123-140.
- Osmanoğlu, A. E. (2018). Öteki devletler ve milletler: sosyal bilgiler ders kitabı analizi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(2), 577-588.
- Özey, R. (2011). *Afetler Coğrafyası*. İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Özkan, R. ve Tutkun, S.B. (2014). İlköğretim sosyal alan ders kitaplarının görsel boyut ve içerik tutarlılığı açısından incelenmesi. *International Journal of Social Science*, 24, 371-386.
- Özkazanç, S. ve Duman-Yüksel, Ü. (2015). Evaluation of disaster awareness and sensitivity level of higher education students. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 197, 745-753.
- Özmen, F. (2006). The level of preparedness of the schools for disasters from the aspect of the school principals. *Disaster Prevention and Management*, 15(3), 383-395.
- Peek, L. (2008). Children and disasters: understanding vulnerability, developing capacities, and promoting resilience an introduction. *Children, Youth and Environments*. 18(1), 1-29.
- Roberts, S. L. (2014). A review of social studies textbook content analysis since 2002. *Social Studies Research and Practice*, 9(3), 1-65.
- Rothkrantz, L. J. M. and Fitriane, S. (2018). Public Awareness and Education for Flooding Disaster. <https://www.intechopen.com/books/crisis-management-theory-and-practice/public-awareness-and-education-for-flooding-disasters> adresinden 05.07.2019 tarihinde erişilmiştir.
- San, A.H., Govindan, S. ve Radhakrishnan, R. (2018). Consumption pattern on textbooks among private university students in Malaysia. *Journal of Humanities, Language, Culture and Business*, 2(9), 88-98.
- Schug, M. C., Western, R. D. ve Enochs, L.G. (1997). Why do social studies teachers use textbooks? The answer may lie in economic theory. *Social Education*, 61(2), 97-101.
- Sever, R. (2010). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı tasarım örnekleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Shiroshita, H., Kawata, Y. and Collins A. (2009). Differences in the approach to school disaster education between Japan and the UK. <https://pdfs.semanticscholar.org/9c89/c86f4ecc27d866e3649eba7974d0820bc588.pdf> adresinden 04.07.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Şahin, Y., Lamba, M. ve Öztop, S. (2018). Üniversite öğrencilerinin afet bilinci ve afete hazırlık düzeylerinin belirlenmesi. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 3(6), 149-159.
- Takeuchi, Y., Mulyasari, F. and Shaw, R. (2011). Roles of family and community. R. Shaw, K. Shiwaku, Y. Takeuchi (ed.), *Disaster Education içinde* (77-94). UK: Emerald Group Publishing.
- Tanaka. (2005). The impact of disaster education on public preparation and mitigation for earthquakes: a cross-country comparison between Fukui, Japan and the San Francisco Bay Area, California, USA. *Applied Geography*, 25, 201-225.
- Türk Dil Kurumu (2011). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ünal, Ç. ve Ilgaz, S. (2005). I. kademe ilköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarındaki coğrafya konularının öğrencilerin soru sorma ve eleştiri yapma becerilerine olan katkısı (Erzurum İl Merkezi Örneği). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 129-139.
- Unisdr . (2006). Disaster risk reduction begins at school: 2006-2007 World Disaster Reduction campaign. https://www.unisdr.org/files/2105_VL108003.pdf adresinden 04.07.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Unisdr. (2007). Hyogo Framework for Action 2005-2015: Building the Resilience of Nations and Communities to Disasters. https://www.unisdr.org/files/1037_hyogoframeworkforactionenglish.pdf (04.07.2019).
- Yavaş, H. (2001). Doğal afet yönetimi ve yerle gündem 21 çalışmaları kapsamında İzmir’de deprem riski. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(3), 118-138.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Yılmaz, A. (2009). 1998 ve 2004 sosyal bilgiler programına göre hazırlanan ders kitaplarındaki bazı kavramların verilmiş biçimlerinin karşılaştırılması. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 19, 130-152.
- Yontar, İ.G. (2016). Afetlerin yönetilmesinde tatbikatların önemi. A. Altay ve Z. Toprak-Karaman (Ed.), *Bütünleşik afet yönetimi içinde* (s. 279-304). İzmir: İlkem Ofset ve Dijital Baskı.

Disaster Awareness and Education in Social Studies Textbooks

Dr. Öğr. Üyesi Yavuz DEĞİRMENCI

*Bayburt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD
ydegirmenci@bayburt.edu.tr*

Dr. Öğr. Üyesi Memet KUZHEY

*Bayburt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD
memetkuzey@bayburt.edu.tr*

Arş. Gör. Okan YETİŞENSOY

*Bayburt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD
okanyetisensoy@bayburt.edu.tr*

Citation: Değirmenci, Y., Kuzey, M. and Yetişensoy, O., (2019). Disaster awareness and education in social studies textbooks. *E-Kafkas Journal of Educational Research*, 6(2), 33-46.

Extended Summary

Purpose

Although natural disasters are considerably unavoidable, it is possible to minimize their damages with the disaster awareness that are given to individuals and society in a systematic way. Through disaster awareness, children develop awareness about the threats posed by disasters. And also they realize what natural disasters they may face in their communities and how to be prepared for disasters and minimize their potential damages. In short disaster awareness has great importance in being a disaster-resistant society and education is the most important pillar of this process. Disaster education provided through a systematic education in schools is very effective for children to gain disaster awareness. Because children are more vulnerable to disasters than adults, it is much more important for them to gain disaster awareness. Schools and educators play a major role in raising this awareness. However, textbooks play a very important role in disaster education in schools. Textbooks, one of the most important printed materials used in education, are one of the main sources of teachers. In addition, textbooks are directly effective in achieving the objectives of education and determining the quality of education.

Method

The purpose of this study is to examine the revised social studies textbooks in terms of disaster awareness and disaster education. For this purpose, the text expressions and images included in the 4, 5, 6 and 7-grade social studies textbooks used in the 2018-2019 academic year were examined in terms of disaster awareness and disaster education. In the research, document analysis pattern which is one of the qualitative approaches was used. The data obtained from the documents were interpreted through content analysis.

Findings

Findings of the study show that various visuals and textual expressions related to disasters were included in the textbooks and with these visuals and textual expressions a disaster awareness was wanted to be created in individuals. In addition, while text and images related to disasters in the textbooks are mostly found in the learning area of people, places, and environments at the 4th, 5th and 6th-grade levels, they are found in the area of global connections in the 7th grade. Moreover, while textbooks generally include the types of disasters that are frequently seen in our country and in the world, it is seen that there is more emphasis on earthquakes among these types of disasters. In the textbook of the fourth grade, it was seen that the effects, causes, and consequences of the earthquake disaster, the things that should be done before and during the earthquake are included both in the texts and in the visuals, but the content about what to do after an earthquake is limited. And also it was observed that while visuals and textual expressions related to disasters in 5th and 6th-grade level textbooks are supported by current disaster incidents, this is limited in the 4th-grade level textbook. Moreover, it can be said that the text and visuals in the 6th-grade textbook about disasters and disaster awareness are quite limited compared to the textbooks used at the other grade levels. In addition, it was determined that generally texts and images related to disaster awareness in textbooks are obtained from press sources and some of these texts and images are obtained from web resources. Consequently, it has been found that the visual and text expressions for disasters are frequently used in the textbooks but the content promoting the practical applications for disaster education is quite limited.

Conclusion and Discussion

In conclusion, it can be recommended that in order to create a disaster awareness in individuals various activities promoting the practical applications should be included in the textbooks and by this way, practical applications related to disaster education can become more widespread in schools. And also textbooks should contain more up-to-date content about disasters. Moreover, besides the things to be done before and during an earthquake,

things to do after the earthquake should be included in textbooks. In addition more social activities should be used in schools in order to increase disaster awareness of individuals. For example, disaster education can be carried out more effectively within the social clubs such as "child disaster education center" in schools. Besides all these, a more holistic disaster education approach should be adopted and content to prevent human-induced disasters, as well as nature-based disasters, should be included in the textbooks.